

Arkeologisk utredning
**GRYCKSBO –
BERGSGÅRDEN**

för gång- och cykelväg längs riksväg 80, Stora
Kopparbergs socken, Falu kommun, Dalarna

A RKEOLOGISK RAPPORT

2010:7

Dalarnas museum

Arkeologisk utredning

GRYCKSBO – BERGSGÅRDEN

för gång- och cykelväg längs riksväg 80, Stora
Kopparbergs socken, Falu kommun, Dalarna

Greger Bennström
Eva Carlsson

ARKEOLOGISK RAPPORT

2010:7

Dalarnas museum

Renritning: Greger Bennström och Eva Carlsson
Form: Eva Carlsson
Vinjett: Sven-Olof Gudmunds
Omslag: Karta från 1717, Stora Enso AB:s arkiv, Arkivcentrum i Dalarna

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande MS2006/02203

© Dalarnas museum 2010
Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2010
ISSN 1400-8815

Innehåll

Inledning	5
Syfte.....	6
Metod.....	6
Kartstudier	6
Fördjupad fornminnesinventering.....	6
Sökschaktsgrävning.....	7
Fornlämningsbild.....	7
Historik.....	8
Medeltida belägg.....	8
Smedsarvet under nyare tid	8
Kartanalys	9
Smedsarvet.....	9
Bengtsarvet	11
Inventering.....	13
Resultat.....	13
Sökschaktsgrävning.....	16
Resultat.....	16
Datering.....	18
Tolkning.....	18
Odlingsytor.....	18
Gårdstomt	19
Vägar.....	20
Övriga lämningar.....	20
Konsekvenser.....	21
Måluppfyllelse.....	22
Sammanfattning	22
Referenser.....	23
Arkiv	23
Tekniska och administrativa uppgifter	23
Bilaga 1, Inventering	25
Bilaga 2, Schaktbeskrivning.....	29
Teckenförklaring	31

Inledning

Under hösten 2009 utförde arkeologer från Dalarnas museum en utredning längs riksväg 80 mellan Grycksbo och Bergsgården i Falu kommun (figur 1). Anledningen var att Vägverket avser att anlägga en ny gång- och cykelväg parallellt med riksvägen.

Utredningen bestod av arkiv- och kartstudier, fördjupad fornminnesinventering samt söschaktsgrävning. Beslut om utredningen togs av Länsstyrelsen Dalarna, dnr 431-5275-09, och beställare var Vägverket Väg.

Utredningsområdet utgjorde en ca 3,5 km lång och 120 m bred korridor på båda sidor om riksväg 80, mellan Järgarvet vid Bergsgården och Bengtsarvet vid Grycksbo. I nära anslutning till utredningsområdets södra delar ligger Bergsgården. Bergsgården ingår i Världsarvet Falun och fornlämningsmiljön består främst av hyttområden och bergsmansgårdar.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med utredningsområdet markerat med lila. Skala 1:50 000.

Syfte

Utredningens syfte var att se i vilken omfattning fornlämningar, utöver redan registrerade, berördes av det planerade arbetsföretaget. Vidare skulle utredningen översiktligt fastställa och beskriva fornlämningarnas karaktär och omfattning samt om möjligt utröna dess ålder. Resultatet ska översiktligt kunna vägleda Vägverket i arbetet med hur den planerade nya gång- och cykelvägen kan lokaliseras utifrån ett arkeologiskt bevarandeperspektiv.

Utredningens resultat ska även kunna användas vid upprättandet av undersökningsplan för en eventuell arkeologisk förundersökning/särskild undersökning.

Målgrupp för utredningen är länsstyrelsen och Vägverket.

Metod

Utredningen bestod av arkiv- och kartstudier, en fördjupad fornminnesinventering samt sökschaktsgrävning.

Kartstudier

Kartanalysen syftade till att klargöra utredningsområdets markanvändning och fysiska struktur under de senare århundradena. Kartstudien innefattade framställning av historiska kartöverlägg och kulturlandskapsanalys. Analysen underlättade också tolkningen av landskapet vid fornminnesinventeringen. Kartor från Lantmäteriet och Arkivcentrum i Dalarna har använts.

Kartstudien har utgått från olika typer av kartor. De äldsta har varit den geografiska kartan *Tabula Geographica* över Kopparbergslagen från 1640 (U5) och en geografisk karta över Kopparbergs socken från 1655 (U22-1:2). Vidare har en geometrisk karta över Smedsarvet från 1690 (U22-69:1) använts, en mer översiktlig karta över bergsfrälsehemman vid Västerån från 1717 (E-50096), en karta över skogsdelningen 1807 (U22-69:2), åbodelningen av Smedsarvet, Järgarvet och Nygården 1859 (20-SKO-234), delningen 1891 av Bengtsarvet, Tjärntäkt och Stallgården (20-SKO-368) samt laga skifte för bl.a. Bengtsarvet 1918 (20-SKO-436) och Smedsarvet 1923 (20-SKO-453).

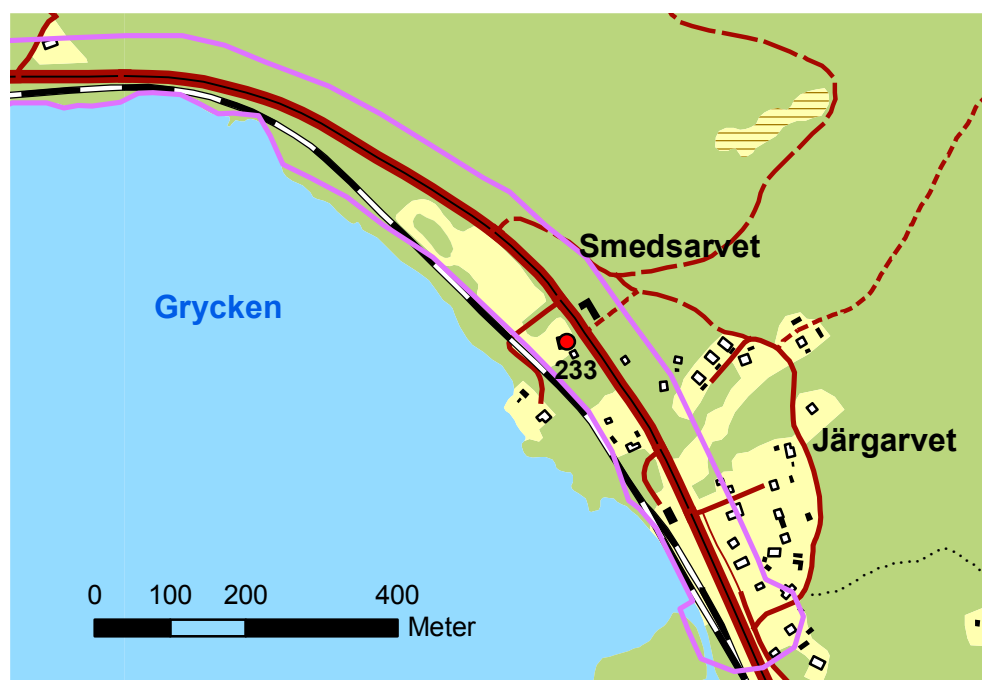
Studien har varit begränsad och i huvudsak bara berört utredningsområdet. De geometriska kartorna har rektifierats mot fastighetskartan i ArcView, sammanställts och renritats i två tidsskikt, sekelskiftet 1700 och 1800-talets senare del. Kartan från 1717 gav en bra översikt, men var svåränvänd p.g.a. dess geometri.

Utredningsområdet berör många fastigheter: Tjärntäkt, Stallgården, Bengtsarvet, Smedsarvet, Bergsgården, Graftsberget och Järgarvet, men det är huvudsakligen Smedsarvet och Bengtsarvet som analyserats.

Fördjupad fornminnesinventering

Inventeringens syfte var att lokalisera och i möjligaste mån begränsa fysiska lämningar och strukturer inom utredningsområdet. Inom speciellt intressanta partier, utifrån arkiv- och kartstudier samt lokala topografiska förhållanden, granskades terrängen extra noga. Nya relevanta lämningar beskrevs enligt Riksantikvarieämbetets praxis, mättes in med GPS kopplad till handdator samt i vissa fall fotograferades digitalt. Redan kända lämningar besöktes för kontroll och eventuella ändringar eller kompletteringar.

Figur 2. Södra delen av utredningsområdet med RAÄ-nr 233 markerad med rött. Skala 1:10 000

Sökschaktsgrävning

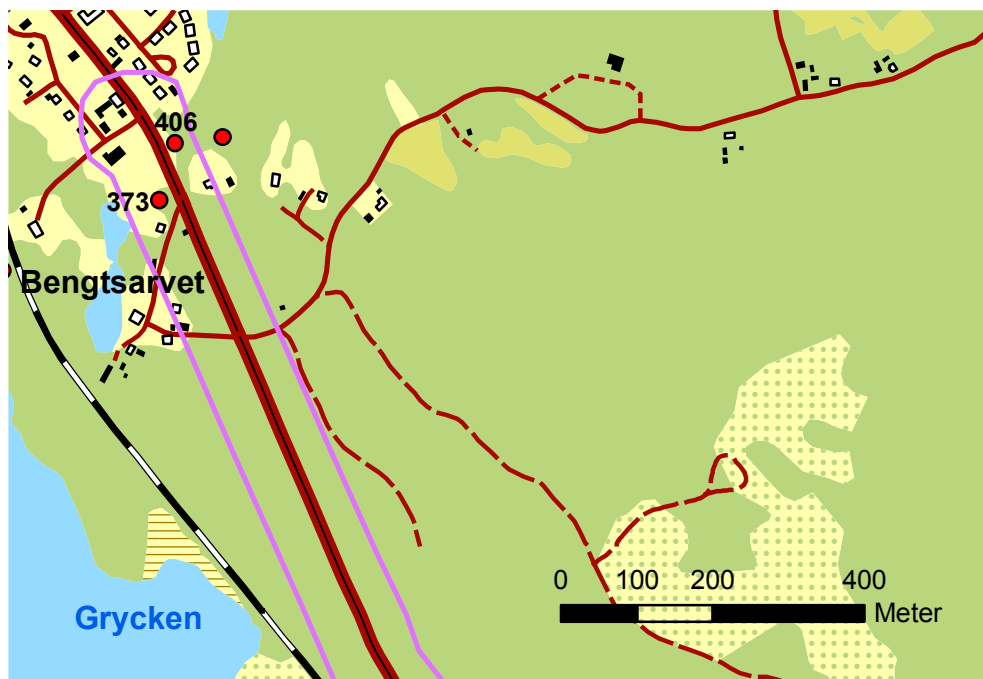
Länsstyrelsen hade anvisat tre områden där tyngdpunkten i utredningen skulle läggas. Det var kring Bengtsarvet, Smedsarvet och ett område ca 600 m söder om Bengtsarvet. Efter att ha besökt de tre platserna i fält beslöts dock att det endast var vid Smedsarvets gårdstomt, RAÄ-nr 233, som det var relevant att utföra grävningar. Med hjälp av en grävmaskin med planskopa togs ett 30-tal mindre sökschakt upp. Matjorden grävdes bort skiktvis ned till naturlig mark eller eventuella kulturlager. Schakten mättes in med GPS kopplad till handdator och beskrevs. Påträffade anläggningar finrensades för hand och dokumenterades i plan.

Fornlämningsbild

Området ligger inom den del av Kopparbergslagen som kallas Västeråns bergslag. Fornlämningsmiljöerna karaktäriseras av bergshistoriska lämningar och består här främst av hyttområden och bergsmansgårdar. Några få arkeologiska undersökningar har gjorts i närheten av det aktuella undersökningsområdet. 1991 och 2005 gjorde Dalarnas museum undersökningar i Bergsgården och 1994 i Tjärntäkt. Dessa undersökningar har dock gällt hyttområden med olika typer av bergshistoriska lämningar, inte eventuell medeltida bebyggelse (Pägoldh 1992, Lögdqvist 2005 och DM arkiv projekt nr 493).

Inom undersökningsområdet fanns sedan tidigare tre lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister FMIS. I södra delen av området ligger Smedsarvets gamla gårdstomt, RAÄ-nr 233 i Stora Kopparbergs socken (figur 2). Kulturlandskapet kring Smedsarvet har medeltida belägg och visar på ålderdomlig struktur i avseende på bebyggelse och agrarhistoriska lämningar.

De andra två lämningarna ligger vid Bengtsarvet i norra delen av utredningsområdet. De består av en stenvalvsbro och en eventuell slagghvarp, RAÄ-nr 406 respektive 373 i Stora Kopparbergs socken (figur 3).

Figur 3. Norra delen av utredningsområdet med RAÄ-nr 373 och 406 markerade i rött. Skala 1:10 000.

Historik

Medeltida belägg

Tjärntäkt skrevs 1542 Kärिंगetecktene. Förleden är troligen genitiv av fornsvenska kærling dvs kvinna m.m. (Ståhl 1960:69f), men benämningen förekommer också i samband med metallframställning.

Bengtsarvet äldsta belägg Bentzarffwet anses vara från 1505, DD 195 (Ståhl 1960:44). Det skulle dock kunna vara den gård som avses i ett dokument från 1428, "en thækt som kallas bænekarff" såldes då till kyrkoherden i Tuna, DD 864.

Smedsarvet äldsta belägg är från 1432 och skrevs då smidsarffuet, DD 81. En halv täkt i Smedsarvet skänktes då av Niclis Niclisson och Elin Laurenzadotter i Husby till prästbordet i Vika för att det skulle hållas själamässor där årligen. 1536 nämns en Oloff Scriffuare i Smedzarffuit, DD 529, och 1544 nämns att en Oloff Jansson som bott i Smetzarijdt skulle få nyttja, behålla och bruka kronohemmanet Jämptebode, DD 578. Förleden är genitiv av yrkesnamnet smed, kanske använt som mansbinamn (Ståhl 1960:66f).

Bergsgården, äldsta belägg barfridzgardhin är från 1418, DD 931. Barfrid syftar förmodligen på "överbyggd förstuga, betäckt gång, svale" och inte på den mer militära betydelsen flyttbart torn (Ståhl 1960:44f).

Järgarvet eller Gärgarvet skrevs 1640 Giärfvegorn. Förleden kan vara en förvrängning av det lågtyska mansnamnet Gerika (Ståhl 1960:56). Gårdsnamnet har sedan stavats på många olika sätt genom århundradena.

Stallgården äldsta belägg Stalgården är från 1569 (Ståhl 1960:67).

Smedsarvet under nyare tid

Smedsarvet nämns i källorna på 1580-talet i samband med att Anders Larsson Cruus, med gods i Uppland och Sörmland, och som redan ägde Grycksbo, även förvärvade Stallgården, Studsarvet och Smedsarvet. Kronan bytte vid

mitten av 1600-talet till sig Cruuses gårdar, men förpantade dem snart därefter till Olof Joensson i Backa (Boëthius 1942). 1690 anges att kronohemmanet omvandlats till bergsmanshemman (U22-69:1). Det framgår inte av källorna vad som hände från 1432 fram till 1500-talets slut, om det nu är samma gård som avses.

Smedsarvets bergsmansgård var inte obetydlig då den hade egen hytta i strömmen mellan Grycken och Varpan. Måns i Smedsarvet hade 1612 tre fjärdeparter i gruvan (Boëthius 1942:62). 1640 hade Smedsarvshyttan en ägare och bestod av en ugn och ett rosthus. Den sköttes av två smältare och var gångbar hela året (Lindroth 1955:142). Smedsarvets hytta blåstes ner i början av 1690-talet (Boëthius 1942:91). Strax innan beskrivs den vara renoverad. Den bestod då av rådstuga, hyttugn och smältarekammare samt kolbädd, rosthus och två kallrostugnar (Boëthius 1942:100).

Boëthius skriver att bergsmännen i Smedsarvet alltid hade hört till de förmögnaste på orten. På 1690-talet bestod gården av 14 hus. Boningshuset innehöll en innersta stuga med 7, en mellanstuga med 4 och en kammare med 6 fönster och förstuga samt källare under huset, allt oklanderligt. Därjämte hade åbon till sin "accommoditet för bröllop och begravingars skull" låtit ditföra en stor byggnad som hans hustru ärvt. Den var "helt skön och kåsterlig" och innehöll 7 rum. Skogen var tillräcklig för gårdens behov, inägorna små, 4½ tunnland brukad jord och 5 tunnland äng. I Jordsare täkt fanns en vret med ¼ tunnland svag jord. Ett tunnland åker förväntades då ge 3½ tunnor säd, dvs ca 500 liter och höskörden var 12 parmar, ca 70 kubikmeter (1942:100). Beskrivningen av odlingsmarken är dock inte helt korrekt. Marken brukades i lindbruk och det var lindorna som gav huvuddelen av höskörden, övrig ängsmark var mager och gav dåligt.

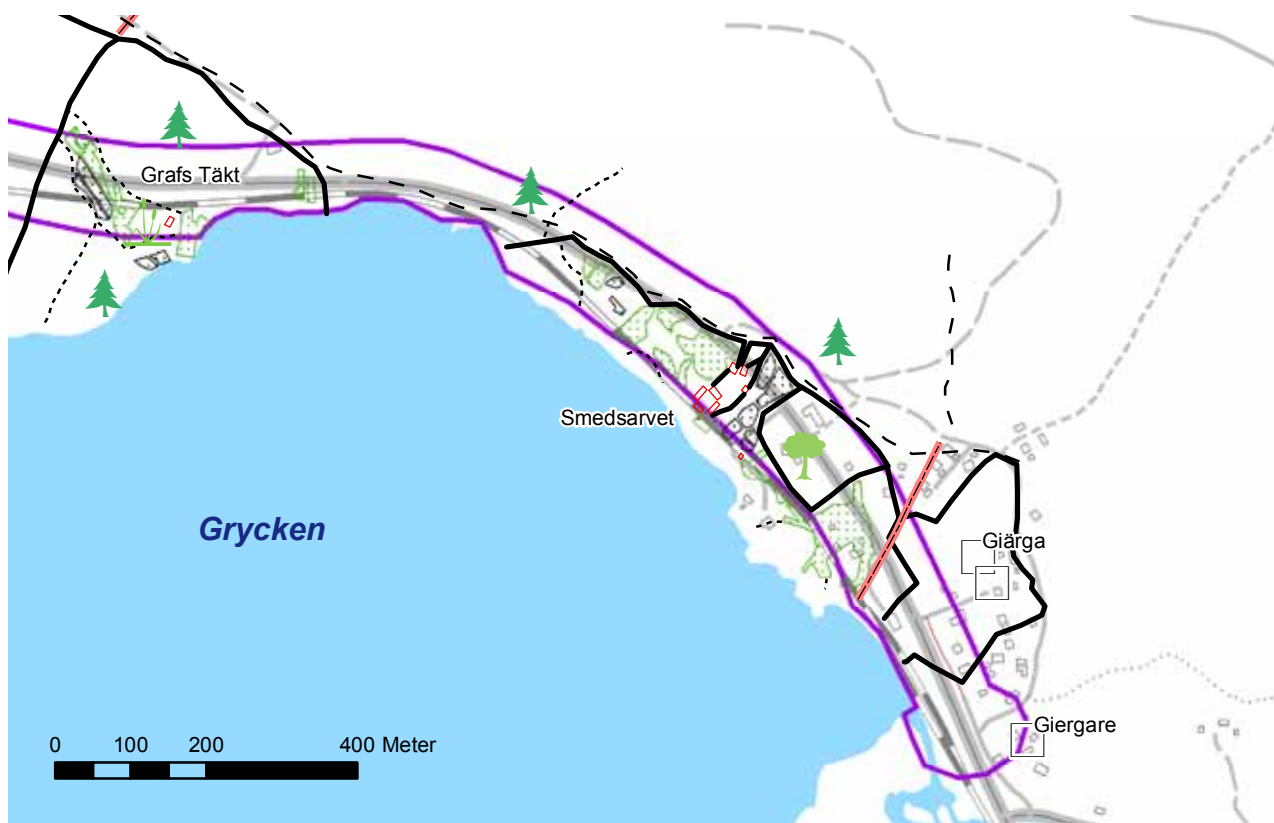
Kartanalys

Tabula Geographica från 1640 visar att det vid ån öster om Grycken låg 1 hytta, 3 adels frälsehemman, 6 bergsmansfrälse, 1 kronohemman och 1 täktkarlshemman. Vid Bergsgården fanns 16 hyttor och ett tiotal bergsmansfrälsehemman låg i dess närhet. Norr om Bergsgården låg adels frälsehemmanet Smedsarvet och bergsmansfrälset Giärfvegorn. Kartan från 1655 är inte lika detaljerad men antyder att Smedsarvets hytta var belägen i västra delen av hyttklungan i Bergsgården.

Smedsarvet

Kartan från 1690 visar en kringbygd mangård omgiven av inägomark vid Gryckens strand (figur 4). Där fanns en liten kryddgård söder om husen, fägård i öster och en kort fägata som ledde ut mot utmarken. Antalet hus stämmer inte med Boëthius uppgifter som skall vara från samma tid. Enligt kartan fanns bara sju hus i anslutning till gårdstomten och tre på inägomarken, men alla behöver inte vara utritade.

Ett gärde, på kartan kallad täkt, låg norr om och ett söder om mangården. Täkterna innehöll små oregelbundna åkrar och lindor. Vid karteringstillfället brukades väldigt lite som åker i norra gårdet, endast 3 bandland (38 m²), däremot mer i det södra. Öster om gårderna låg utmarken och bygränsen mot Berghs by gick längs några vägar i öster. En stenig hage låg vid södra gårdet. I västra delen av ägorna fanns en delvis uppodlad äng. Även den brukades i

Figur 4. Kulturlandskapet omkring sekelskiftet 1700 vid Smedsarvet. Fastighetskartan syns i bakgrunden.
Skala 1:10 000.

Figur 5. Det sena 1800-talets kulturlandskap runt Smedsarvet. Fastighetskartan syns i bakgrunden.
Skala 1:10 000.

lindbruk. Det mesta höet kom från lindorna, övrig "ängsmark" gav mycket lite. Sydöst om Smedsarvet låg Gierga gård. Själva bebyggelsen låg nordost om utredningsområdet.

1717 karterades Smedsarvet och Gägare översiktligt. Smedsarvets gård hade då flyttats söderut till den tidigare hagens västra del. Två gårdar var markerade inom Gägare och en på utmarken söder därom. En väg på utmarken följde täkterna västerut. I västra delen av Smedsarvet låg Graf's Täkt, tidigare bara kallad ängen, och Graf's Hage, den senare beväxt med skön tall och björk. De är namngivna utifrån Graf'sberget på utmarken norr därom.

1807 var ängen som då kallades Gravshagen inte med vid karteringen som gällde skogsmarken. Inägomarken kring Smedsarvets och Järgsarvets karterades inte heller, bara dess yttre begränsning. Smedsarvets inägo gräns överensstämde med de tidigare kartornas.

På kartan från 1690 fanns inga vägar markerade inom gårdens ägor, de kan ha funnits, men inte ansetts viktiga för karteringen syfte. 1717 fanns i alla fall en väg på utmarken. Den gick längs hägnaden mot inägomarken. 1807 gick två vägar norrut över skogsmarken, en rakt norrut och en åt nordost, den senare finns fortfarande.

Inga större förändringar hade skett 1859, det mest påtagliga var att en bit av skogsmarken väster om den tidigare inägomark hade odlats upp (figur 5). Då karterades hägnaderna på inägomarken men inga detaljer anger hur marken brukades. Vid en jämförelse med 1690 års karta framgår att hägnaderna ändrats inom inägomarken, troligen i samband med att bebyggelsen flyttades, till tre gårderna plus det nyodlade, fjärde.

Vid laga skiftet 1923 fanns ett lite större åkergräde nordväst om gårdsbebyggelsen, dvs en del av marken mellan de tidigare små åkertegarna hade odlats upp, medan de flesta husgrunder låg kvar som impediment. I Grafstakten låg flera åkrar kvar med samma form som 1690. Järnvägen hade 1923 tagit en del av inägomarken i anspråk.

Bengtsarvet

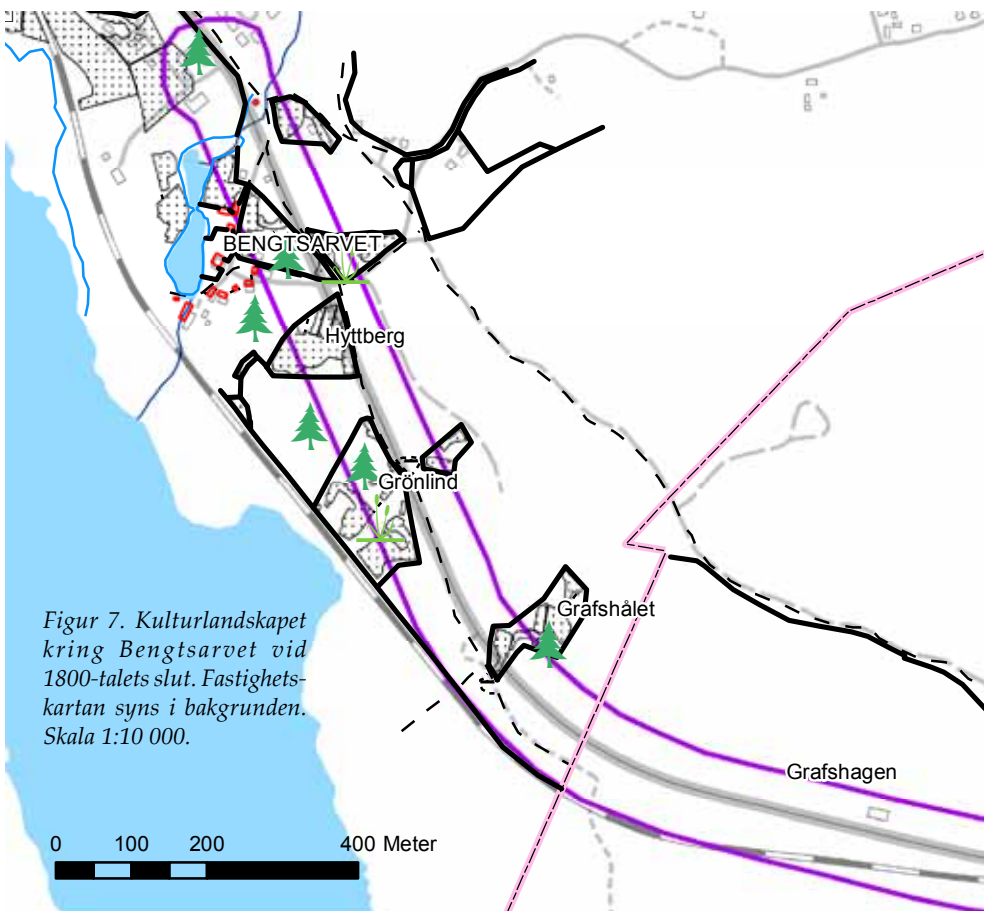
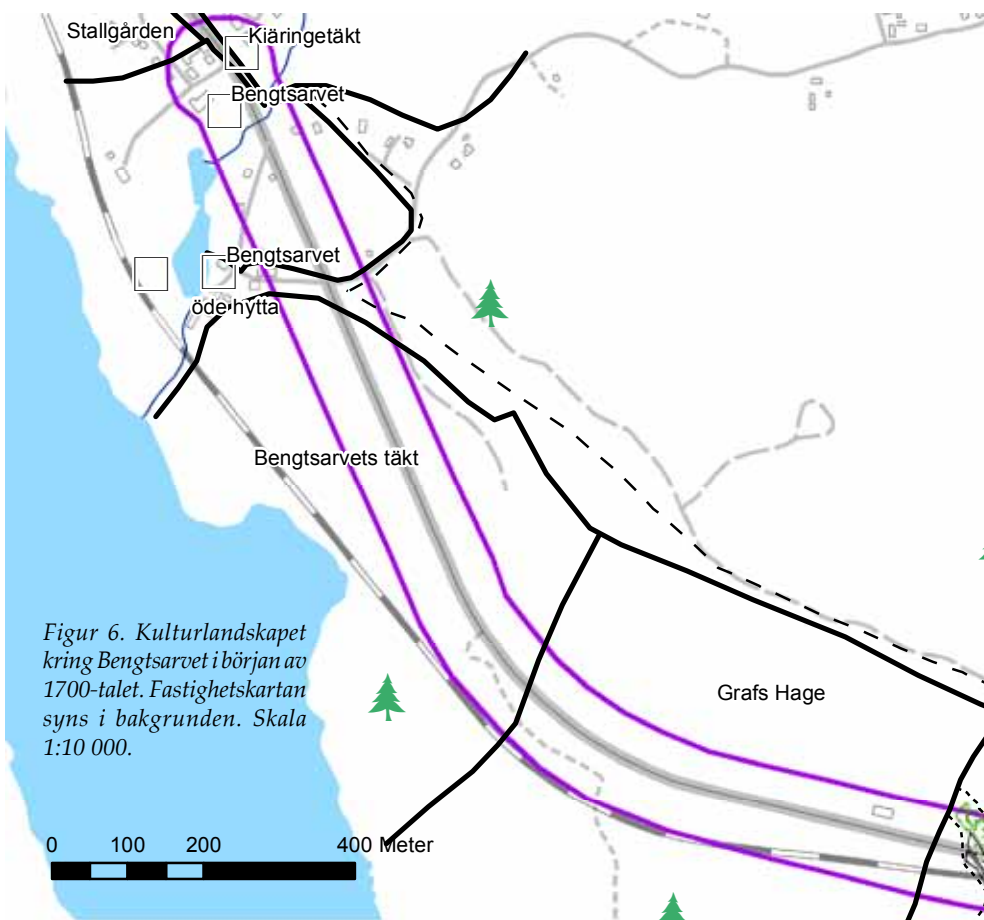
Bengtsarvet karterades översiktligt 1717. Till gården/byn hörde då tre täkter, två öster om och en väster om ån (figur 6). Där fanns också tre gårdar och en öde hytta markerad. I den östra täkten närmast sjön växte skön och mogen tall och björkskog.

Ågorna karterades mer i detalj först 1891, dvs efter att järnvägen byggts (figur 7). En gård låg då, i västra kanten av utredningsområdets norra del, dvs öster om ån och de två tjärnarna som torde vara dämningar av ån. Gårdarna väster och norr om "tjärnarna" hade då övergivits.

En stor del av inägomarken låg väster om gården, ner mot sjön, men även en hel del inhägnad åker- och ängsmark fanns på utmarken, inom utredningsområdet, bl.a. Hyttberg, Grönlind och Grafshålet. Åkrarna hade oregelbunden form. De liknar mycket Smedsarvets så som de karterats i slutet av 1600-talet. Det är i nuläget omöjligt att avgöra om de är gamla odlingar eller tillkomna under 1800-talet, men de ligger inom den äldre avgränsningen för inägomarken. Det som gick att odla upp odlades upp, därav formen.

En väg följde östra kanten av de namngivna odlingarna på utmarken. Den var inte utritad längre än till ägo gränsen i öster, men det är förmodligen den nya landsvägen. Den gamla väg gick längre norrut på utmarken.

Vid laga skiftet bara 25 år senare hade inte mycket förändrats.

Inventering

Den fördjupade fornminnesinventeringen genomfördes under tre dagar i mitten av september 2009. Platserna för de redan registrerade lämningarna besöktes för att kontrollera att position och beskrivning stämde överens med tidigare uppgifter. Då utredningsområdet var begränsat till ca 60 m breda korridorer på båda sidor om befintlig väg kunde det genomvandra systematiskt med relativt täta stråk. Terrängen i utredningsområdet bestod till största delen av skogsmark på en syd- till sydvästsluttande moränmark, vilken ställvis var blockrik. I nordligaste och sydligaste delen av utredningsområdet fanns även öppen odlings- eller hagmark samt tomtmark.

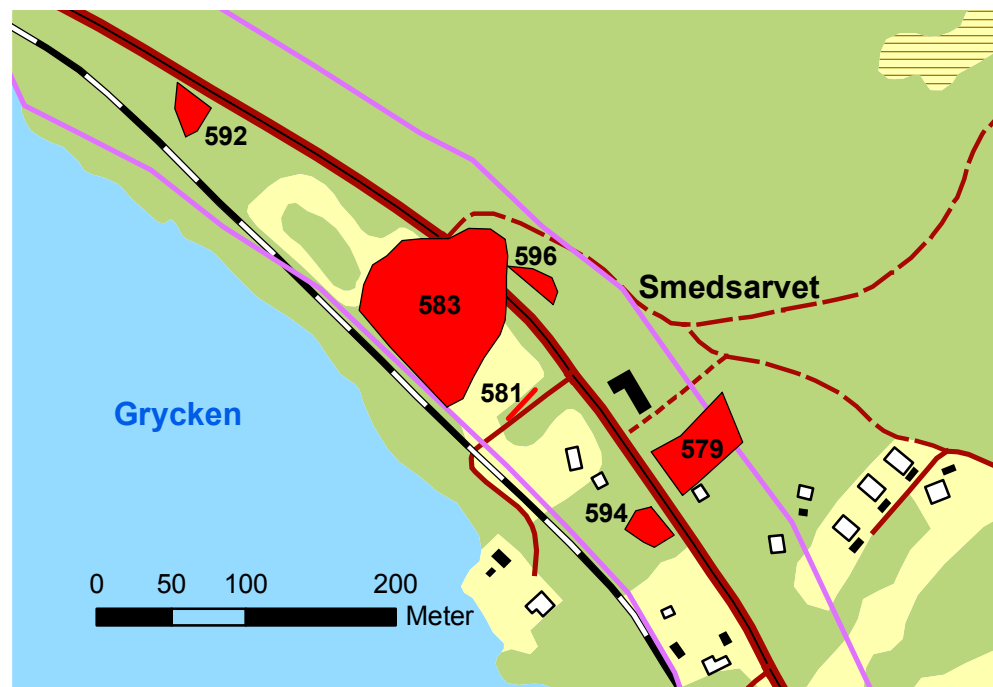
Oftast utgjorde varken terräng eller vegetation något hinder i inventeringsarbetet. Ställvis var det dock mycket blött i marken. Enstaka odlingslämningar kunde vara något svåravgränsade mot omgivande mark.

Resultat

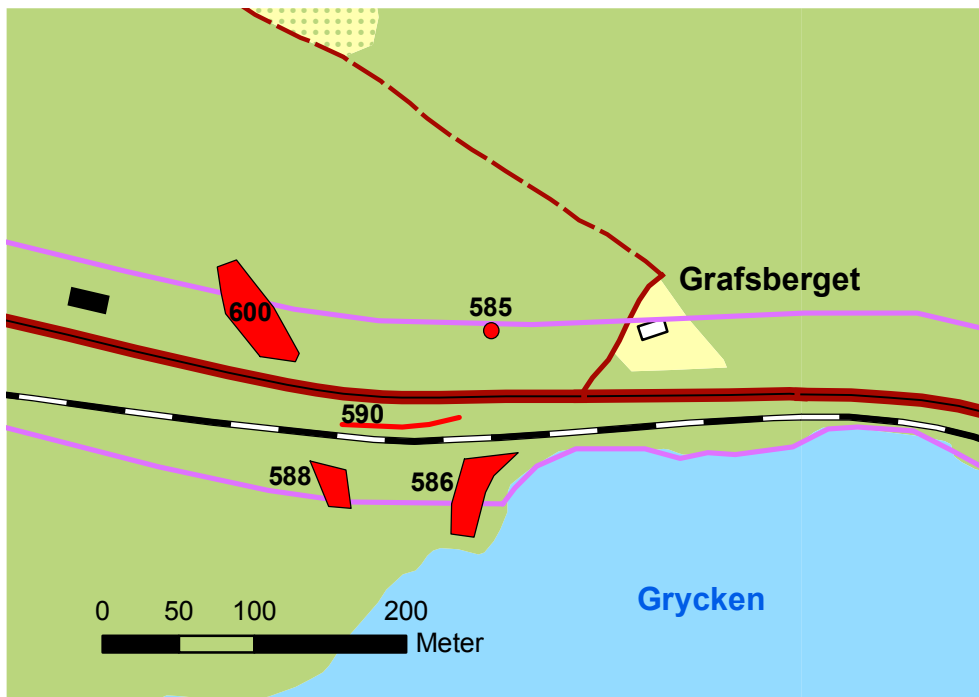
Totalt kunde 27 nya lämningar konstateras inom utredningsområdet (figur 8, 9, 11). De har efter anmälan till FMIS fått RAÄ-nr 578–604. Dessa bestod av 16 odlingsytor, 6 vägbankar, 2 stenbrott, 1 kalkkälla, 1 gårdstomt och 1 hägnad. För fullständig beskrivning av respektive lämning, se bilaga 1.

Av de 16 nyregistrerade odlingsytorna kunde nio stycken beläggas på storskifteskartan från 1891, nämligen RAÄ 584, 587, 589, 591, 595, 598, 599, 601 och 603. Dessa odlingsytor var ganska likartade till sin karaktär. De var avgränsade mot den omgivande marken med relativt kraftiga diken och/eller röjningsrösen. RAÄ 595 var fortfarande delvis öppen medan de övriga var mer eller mindre skogsbeväxta.

Fem av odlingsytorna kunde beläggas på 1690 år karta, RAÄ 586, 588, 592, 596 och 600. Av dessa påminde RAÄ 600 om odlingarna som kunde beläggas på storskifteskartan. Övriga odlingsytor hade diffusare avgränsning mot

Figur 8. Södra delen av utredningsområdet med de nyregistrerade lämningarna markerat med rött. Skala 1:5 000.

Figur 9. Mellersta delen av utredningsområdet med de nyregistrerade lämningarna markerat med rött. Skala 1:5 000.

omgivande mark. Odlingsytorna RAÄ 579 och 594 fanns inte belagda på de historiska kartorna, men påminde i sin karaktär om de ytor som kunde beläggas på storskifteskartan. RAÄ 594 var fortfarande delvis öppen medan övriga var mer eller mindre skogsbeväxta.

Sex stycken vägbankar registrerades. Av dessa utgjorde fem, RAÄ 578, 582, 590, 597 och 602, äldre sträckningar av riksvägen (figur 10). Den sjätte, RAÄ 593, var en mindre körväg.

De båda stenbrotten, RAÄ 580 och 585, var mindre brottytor där man verkar ha brutit enstaka block.

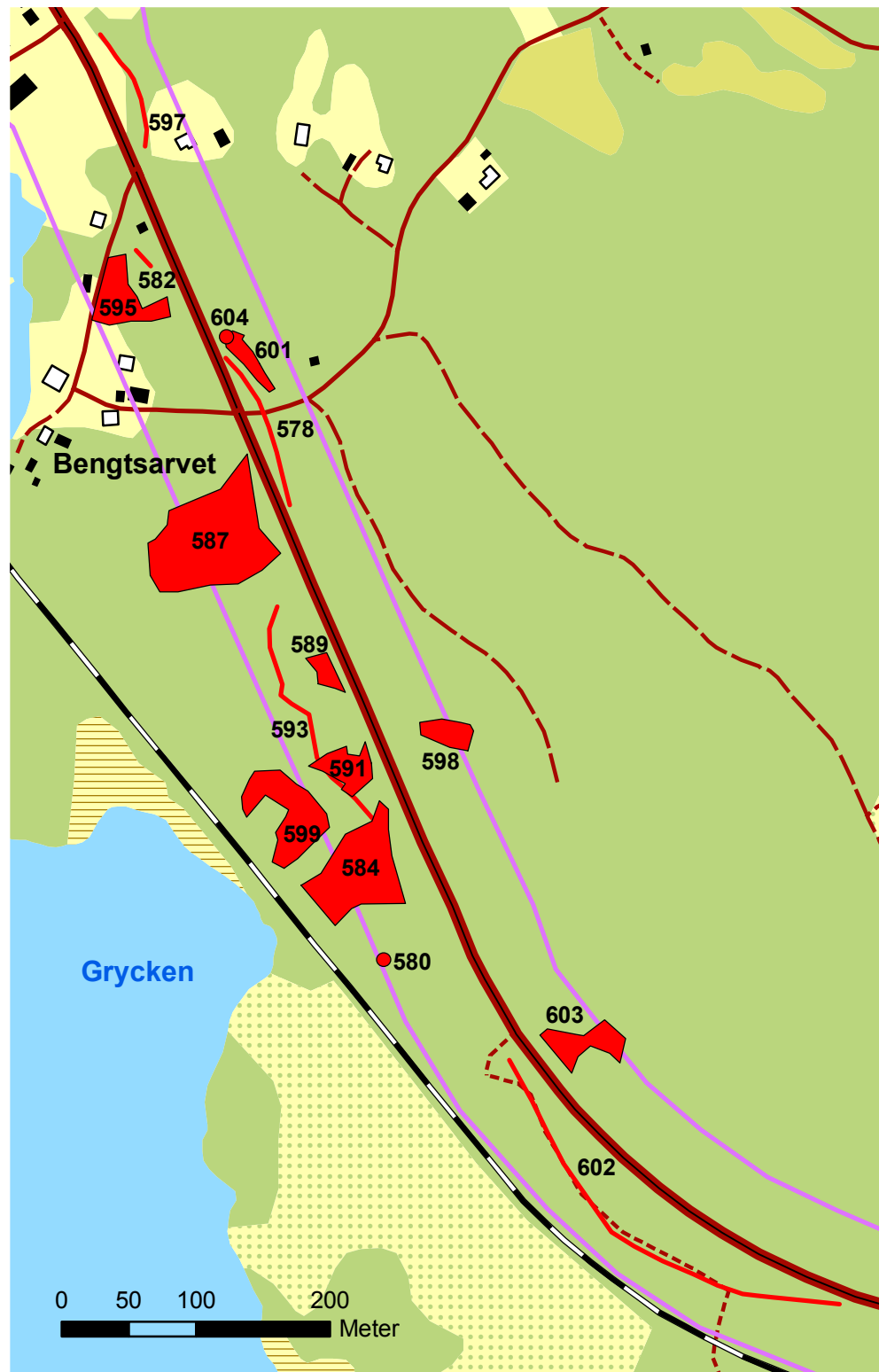
RAÄ 604 bestod av en 3x2 m stor och minst 2,5 m djup nedgrävning med brädklädda sidor. Troligen rör det sig om en kallkälla.

Gårdstomten, RAÄ 583, var ca 105x100 m stor och utgjorde ett äldre läge för Smedsarvets tomt. Området framkom vid kartanalysen och låg i od-

Figur 10. Parti av vägbanken RAÄ 597 där den passerar över stenvalosbron RAÄ 406. Foto: Greger Bennström

Figur 11. Norra delen av utredningsområdet med de nyregistrerade lämningarna markerat med rött. Skala 1:5 000.

lingsmark. Det indikerades innan sökschaktsgrävningen av ett impediment mot järnvägen och en förhöjning mot riksvägen. Se vidare under sökschaktsgrävning.

Hägnaden, RAÅ 581, bestod av en ca 30 m lång rest av en stengärdsgård.

Figur 12. Vy över hästhagen vid Smedsarvet där sökschaktsgrävningen gjordes. Foto: Eva Carlsson

Sökschaktsgrävning

Länsstyrelsen hade anvisat tre olika platser som kunde vara aktuella för sökschaktsgrävning. Den första var i Bengtsarvet i anslutning till slaggarpet RAÄ-nr 373. Den andra var i Smedsarvet i anslutning till gårdstomten RAÄ-nr 233 och en tredje eventuell plats var ett område mellan Bengtsarvet och Graftsberget. Genom kartanalysen och efter att ha besökt de tre platserna i fält beslöts dock att odlingsmarken vid Smedsarvet var den plats som var relevant för sökschaktsgrävning (figur 12). Detta för att söka efter den gamla gårdstomten.

Med hjälp av en grävmaskin med planskopa togs 33 mindre sökschakt upp (figur 13). Schakten var 2,0–3,5x1,6–2,0 meter stora, utom schakt 3 som var 10x1,6 meter. För beskrivning av samtliga schakt, se bilaga 2. Matjorden grävdes bort skiktvis ned till naturlig mark eller eventuella kulturlager. Påträffade anläggningar finrensades för hand och dokumenterades i plan. Efter att schakt och eventuellt innehåll hade dokumenterats lades schakten igen.

Schakten togs upp i odlingsmark, nu hästhage, vilken sluttade svagt åt sydväst, d.v.s. ned mot sjön Grycken. De 33 schakten togs upp inom ett område som var ca 130x40–55 m (NV-SÖ). Under ett 0,2–0,45 m tjockt matjordlager framkom den naturliga marken som bestod av ljus lera/mjåla eller gulbrun morän.

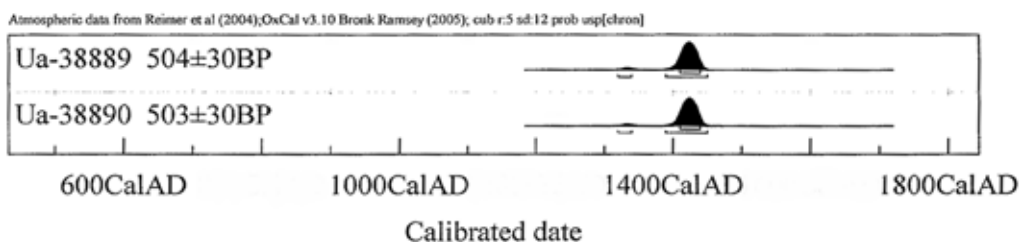
Resultat

Enstaka tegel-, fajans eller porslinsfragment och/eller enstaka mindre stenar hittades i matjorden till schakt 11, 13, 16, 17, 19, 20, 22, 29 och 30. I schakt 5, 8, 12, 15 och 21 framkom flera eller enstaka större stenar. Av dessa grävdes schakt 8 inte ned till naturlig mark. I schakt 1 och 2 kom ca 0,3 m under matjorden ett 0,1 m tjockt jordlager med kol och tegelfragment. Mitt i schakt 26 kunde en rund mörkfärgning iakttas under ett 0,25 m tjockt matjordlager med enstaka tegelfragment. I schakt 28 var ett ca 0,1 m tjockt lager med spridda ben, tegel

Figur 13. Planritning över de upptagna schakten i Smedsarvet. Skala 1:1000

och kol/sot synligt under matjorden. Därunder, i botten av schaktet, kunde ett 0,15 m tjockt brunaktigt jordlager iaktas. Det bruna lager var också synligt i botten av schakt 27. Även i schakt 14 syntes ett tunt brunaktigt lager med enstaka tegelfragment i botten. Tvärs över mitten av schakt 4 framkom en mur eller grund bestående av 0,2–0,3 meter stora stenar. Direkt sydsydöst därom var en ca 1x0,5 m stor mörkfärgning/nedgrävning, vilken fortsatte in under torven. I schakt 3 framkom ett kulturlager med sten, kopparslagg, kol/sot och enstaka keramikbitar, bl.a. F1 skärva av ett brunglaserat fat. I nordnordöstra hörnet var en 0,6 m stor flat sten med en nedgrävning och flera mindre stenar runt. En 0,7 meter stor sten framkom mitt på schaktets östnordöstra kant. Även den med en nedgrävning och mindre stenar runt omkring. Ca 3,3 m nordnordväst om det östsydöstra hörnet var två större stenar och intill dessa ett lager med bränt trä. På två olika ställen i lagret togs kolprov för datering. En mindre provgrop grävdes i det östsydöstra hörnet av schaktet. Där kunde konstateras att kulturlagret var minst 0,6 meter djupt. Varken schaktet eller provgropen grävdes ned till naturligmark. I schakt 6, 7, 9, 10, 18, 23, 24, 25, 31, 32 och 33 kunde inga fynd eller konstruktioner iaktas.

Figur 14. ¹⁴C-analysen visar på en datering till början av 1400-talet.

Datering

Två kolprover för datering togs ur ett lager med bränt trä i södra halvan av schakt 3. Träresterna skickades först till Thomas Bartholin för vedartsanalys. Båda proverna som visade sig vara av tall skickades vidare till Ångströmlaboratoriet i Uppsala för ¹⁴C-datering. Resultatet från de båda proverna blev mycket samstämmigt, 504±30 BP (Ua-38889) respektive 503±30 BP (Ua-38890). Det blir med 1 sigmas signifikans 1410-1440 e.Kr. (figur 14).

Tolkning

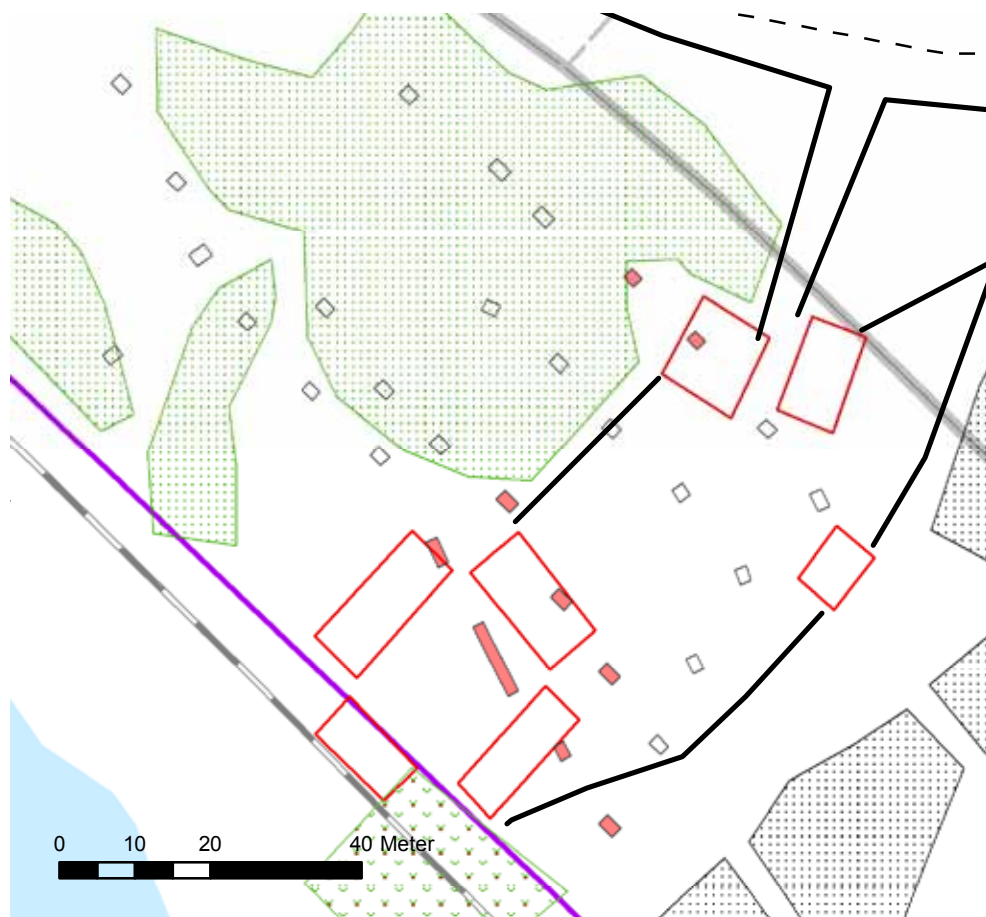
Odlingsytor

Ingen av de nyregistrerade odlingsytorna redovisades som öppen odlingsmark på de ekonomiska kartorna från 1965. RAÄ 584, 587, 589, 591, 595, 598, 599, 601 och 603 var upptagna som odlingsmark inom Bengtsarvets ägor på storskifteskartan från 1891 (20-SKO-368). Utbredningen av RAÄ 584, 589, 595, 599 och 601 stämde i stort sett helt överens med storskifteskartan. RAÄ 587 hade blivit något stympad i östnordöst av riksvägen. Till RAÄ 598 hörde ytterligare en mindre odlingsyta som ligger utanför utredningsområdet, norr om den registrerade. Den odlingsyta som fått RAÄ-nr 603 utgjorde en del av ett större odlingsområde som fortsatte åt nordöst utanför utredningsområdet. Enligt storskifteskartan hade området även fortsatt en bit åt sydväst där nuvarande riksväg 80 går. Samtliga av de ovan nämnda odlingsytorna gav intryck av att ha brukats in i relativt sen tid då de ofta omgavs av breda och djupa diken, vilka troligen var maskingrävda. Enligt kartmaterialet brukades odlingsmarken 1891, men var övergiven 1965. Vi vet inte utifrån kartmaterial när odlingsmarken först togs i bruk.

RAÄ 586, 588 och 600 fanns med på 1690 års karta över Smedsarvets ägor (U22-96:1) och ingick då i ett större område med flera små odlingsytor. Området har senare delats av både riksvägen och järnvägen. Av dessa verkade RAÄ 600 ha brukats in i sen tid då den omgavs av stora maskingrävda diken. RAÄ 586 och 588 gav ålderdomligare intryck med svaga hak och terrasskanter samt grundare och smalare diken. Alla tre fanns upptagna som åker på laga skifteskartan från 1923 (20-SKO-453), men är övergivna på ekonomiska kartan från 1965.

RAÄ 592 och 596 fanns också upptagna som odlingsmark på 1690 års karta. RAÄ 592 bestod då av två små odlingsytor. De var mycket svåra att avgränsa i terrängen och kunde endast anses som en flack stenröjd yta. Ytan fanns inte heller upptagen som odlingsmark på senare kartor, utan verkar ha övergivits tidigt. 1923, på laga skifteskartan, betecknades området som skogsbeväxt äng, hårdvall. RAÄ 596 fanns upptagen som åker också på laga skifteskartan.

RAÄ 579 och 594 redovisades som hagmark på kartan från år 1690. På en

Figur 15. Provschakten inlagda på den rektifierade kartan från 1690. Schakten markerade med ljusrött innehöll tydliga kulturlager. Skala 1:1000

karta från 1859 (20-SKO-234) redovisades området som inäga, utan närmare precisering. Vid laga skiftet 1923 var RAÄ 579 upptagen som äng, hårdvall och RAÄ 594 som åker.

Restera efter en stengårdgård, RAÄ 581, stämde ganska väl med gränsen mellan odlingsmark och hagmark på 1690 års karta och en gårdsgård på 1859 års karta. Möjligen har dock stenarna i sydvästra delen flyttats åt nordväst i samband med att en mindre väg har anlagts mellan riksvägen och järnvägen.

Odlingslandskapet karaktäriseras av en småskalig struktur som ger ett ålderdomligt intryck. Viss uppodling har skett sedan 1600-talet, men den har varit begränsad.

Gårdstomt

Kartanalysen visade på en stor och välbyggd gård i slutet av 1600-talet med mangården ner mot sjön och fägården till del under riksvägen. Gården bör ha legat där sedan åtminstone 1400-talet, förmodligen längre.

Gårdstomten, RAÄ 583, är avgränsad utifrån 1690 års karta och resultaten från söschaktsgrävningen.

I schakt 1-3, 14, 27 och 28 framkom mer eller mindre tydliga kulturlager, vilket indikerar mänsklig verksamhet. I schakt 4 och 26 kunde mörkfärgningar/nedgrävningar iakttas, vilket också tyder på någon slags mänsklig påverkan. Större stenar, som kan ha ingått i någon slags konstruktion, förkom i schakt 3-5, 8, 12, 15 och 21. Vi kunde således utifrån söschakten identifiera två områden som var extra intressanta. Det ena vid schakt 1-5 och 26-28 och det andra vid

schakt 12-15 och 21. Stenarna i schakt 8 utgjorde en solitär.

Om man jämför schaktens placering med kartan från 1690 så ska den kringbyggda gården ha legat ungefär vid schakt 2-4 och 26-28 (figur 15). Vid schakt 15 och 16 verkar det också ha legat två byggnader. Schakt 12 och 21 låg i det som markerats som odlingsmark på kartan, men i närheten av vad som troligen har varit röjningsrösen. Möjligen kom stenen i de båda schakten från dessa rösen, vilka i senare tid plockats bort så de inte längre var synliga ovan mark. Det tunna kulturlagret i schakt 14 kan möjligen haft samband med den byggnad som legat vid schakt 15. Tegelbitarna i flera schakt, de troliga syllstenarna i schakt 4 och trät i schakt 3 indikerar husgrunder.

Gården skall ha varit påkostad för sin tid, då manbyggnaden skall ha haft 17 fönster i slutet av 1600-talet. Kopparslaggen på gårdstomten är ett frågetecken. Har den fraktats dit för utfyllnad eller har det legat en hytta där tidigare?

Dateringen från schakt 3 till 1410-1440 e.Kr. stämmer bra överens med det äldsta skriftliga belägget för Smedsarvet (Smidsarffvet) som är år 1432 (Ståhl 1960). Proverna togs dock inte i schaktets botten.

Vägar

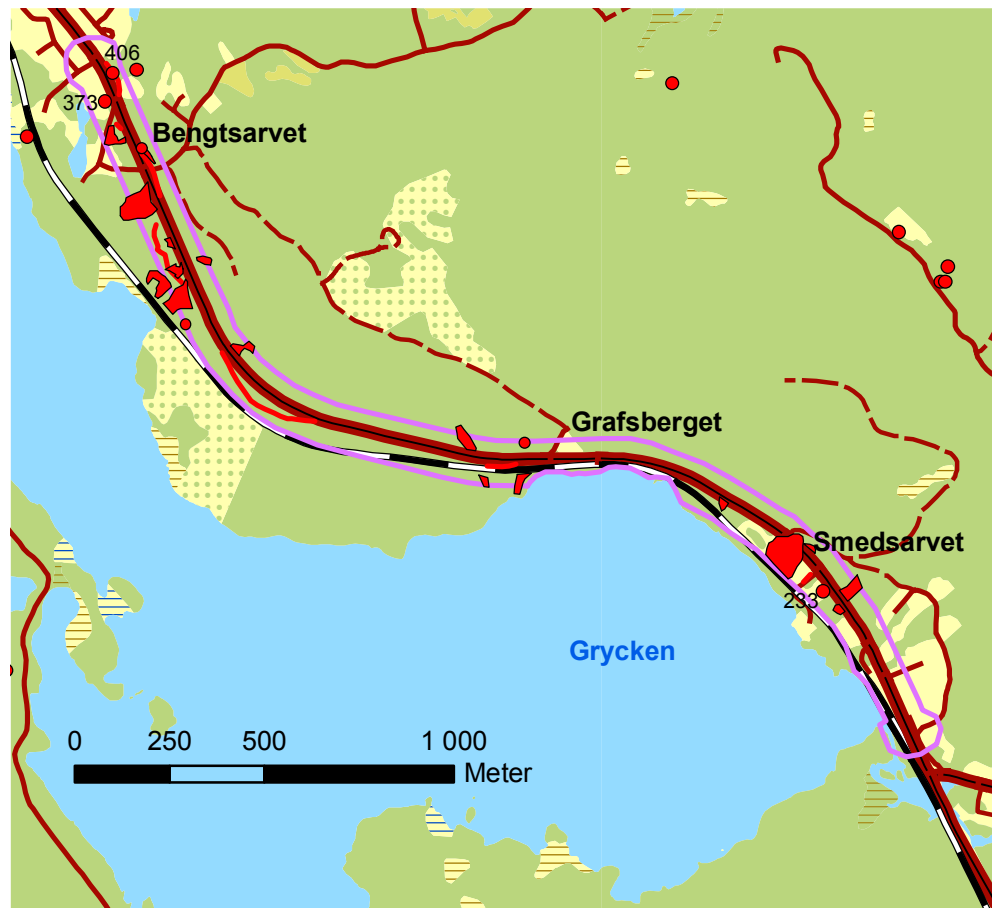
Fram till 1820 var det dåligt med förbindelserna mellan Falun och Grycksbo sommartid. Den väg som öppnades 1820 gick väster om Grycken och var privat. Vägen kallades Gamla Fruns väg efter Augusta Munktell. Hon vakade noga över att vägen endast användes för transporter till och från bruket i Grycksbo (Raattamaa och Wijk 1996). Den gamla landsvägen, även kallad Linnévägen, gick i en nordligare bana från Bergsgården, norr om Studsarvet och vidare mot Bjursås och Rättvik. På kartan från 1717 är en mindre väg inritad som ungefär följde nuvarande riksvägen fram till Graftsberget, där den vek av och gick ett par hundra meter nordost om nuvarande väg fram till Bengtsarvet. Först 1889, när bandelen Falun – Sågmyra öppnades, anlades en riktig körväg parallellt med järnvägen. Vägbankarna RAÄ 578, 582, 590, 597 och 602 är alla rester efter denna vägsträckning, liksom den tidigare registrerade stenvalvsbron RAÄ 406. Den mindre körvägen RAÄ 593 har gått till odlingarna RAÄ 584, 591 och 599 och finns inritad på laga skifteskartan från år 1918 (20-SKO-436).

Övriga lämningar

De båda stenbrotten RAÄ 580 och 585 är små och har troligen använts för husbehov. Vid RAÄ 580 fanns flera skarpkantade stenar, varav några med borrhål. Tolkningen av RAÄ 585 är något tveksam, men tydligt är ändå att man på något sätt bearbetat sten på platsen.

När det gäller lämningen RAÄ 604 var tolkningen oklar vid inventeringstillfället. Lämningen bestod av en 3x2 m stor och minst 2,5 m djup nedgrävning med brädklädda sidor. Marken vid lämningen var mycket sank och själva nedgrävningen var vattenfylld varför det var svårt att undersöka den närmare. Vid en kontroll av laga skifteskartan från år 1918 (20-SKO-368) upptäcktes att det vid beskrivningen för odlingen RAÄ 601 även stod ordet *källor*. Tolkningen måste således bli att det rör sig om en brädklädd kallkälla. Ca 200 m norr om kallkällan fanns sedan tidigare en stensködd trefaldighetskälla registrerad, RAÄ-nr 162. Denna kallas för Sigrids källa och har enligt uppgifter varit i bruk som trefaldighetskälla in på 1900-talet.

Det bör nämnas att det tidigare registrerade slaggvarpet, RAÄ-nr 373, kändes ganska tveksamt. Ingen slagg kunde iaktas vid okulär besiktning

Figur 16. Utredningsområdet med nya och gamla lämningar. De tidigare registrerade har numrerats, medan numren på de nya framgår av figur 8, 9, och 11.

eller provstick med jordsond. Kartanalysen tyder på att övre delen av dammen fyllts igen, kanske med slagg? Dessutom skulle läget, ovanför dammen, inte vara optimalt för en eventuell hytta. Det har däremot enligt äldre kartor legat en gård i området.

Konsekvenser

En korridor längs riksväg 80 har studerats kulturhistoriskt och inventerats och ett antal tidigare okända lämningar har framkommit. Gårdstomten har bedömts vara fast fornlämning, kallkällan bevakningsobjekt och resterade 25 lämningar övrig kulturhistorisk lämning. Det framtagna underlaget bör kunna vägleda Vägverket i den fortsatta planeringen. Ingen av lämningarna har sådan karaktär att ett bevarande ur arkeologisk synpunkt är självklart, men flera av lämningarna kan tillföra miljön positiva effekter. De bevarade delarna av den gamla vägsträckningen skulle t.ex. kunna användas för cykelbanan. Om de gamla åkerytorna hålls öppna tillför de en betydande miljöupplevelse. Området ligger visserligen utanför Världsarvet men längs ett betydande turiststråk.

Det kommer bli svårt att undvika gårdstomten RAÄ 583 om en cykelbana byggs och berörda delar bör undersökas arkeologiskt. Placeras cykelbanan nära riksvägen kommer fågårderna med mindre påtagliga lämningar att beröras medan om cykelvägen dras nere vid järnvägen kommer den att passera tvärs över den gamla mangården och där verkar det finnas mer bevarat under mark.

RAÄ 373 som är registrerat som ett slaggvarp, men ev kan innehålla en

gårdstomt bör förundersökas för att klara ut förhållanden och det skulle bli aktuellt.

Då odlingslämningarna bör ha en betydande ålder bör det ges tillfälle att åtminstone ta prover för åldersbestämning av några lämpliga lämningar. Flera odlingsytor har röjningsrösen och strängar med odlingssten. Under dem kan kol från röjningsfasen finnas bevarat.

Måluppfyllelse

Området har analyserats utifrån äldre kartmaterial. Kartmaterialet för Smedsarvet har varit innehållsrikare än Bengtsarvets varför analysen skevar lite. Området har inventerats och lämningarnas karaktär och omfattning har noterats. Genom jämförelse med kartmaterialet har ett resonemang om ålder förts. Spåren av ett hus på Smedsarvets gamla gårdstomt har ¹⁴C -daterats. Resultaten presenteras i denna rapport i kart- och textform som underlag för Vägverkets vidare planering.

Sammanfattning

Inför en planerad gång- och cykelväg mellan Bergsgården och Grycksbo, Stora Kopparbergs socken, Falu kommun, har Dalarnas museum genomfört en arkeologisk utredning. Utredningen gjordes under hösten 2009 och bestod av en arkiv- och kartgenomgång, begränsad kartanalys, en fördjupad fornminnesinventering samt en söschaktsgrävning. Syftet var att utreda i vilken omfattning forn lämningar, utöver redan registrerade, berördes av det planerade arbetsföretaget.

Kartstudien visade att Bengtsarvet och Smedsarvet omgivits av täkter där marken brukats i lindbruk. Flera av de små oregelbundna åkertegarna har en ålderdomlig struktur och landskapet har kvar mycket av sin småskaliga karaktär. Smedsarvets gårdsbebyggelse har flyttats. Den gårdstomt som sedan tidigare varit registrerad i FMIS är den plats gården fick på 1700-talet. Tidigare låg gårdstomten längre åt nordväst.

De flesta odlingsytorna från kartstudien kunde återfinnas i terrängen vid inventeringen. Totalt kunde 27 nya forn- eller kulturlämningar registreras. Dessa utgjordes av 16 odlingsytor, 6 vägbankar, två mindre stenbrott, en brädklädd kallkälla, en gårdstomt och en hägnad.

Vid söschaktsgrävningen togs, med hjälp av grävmaskin, 33 mindre schakt upp i en äldre odlingsmark vid Smedsarvet. Utifrån söschakten kunde Smedsarvets gamla gårdstomt ungefärligen avgränsas, då det i vissa schakt framkom kulturlager, nedgrävningar och stenkonstruktioner eller större stenar. De dateringar som gjordes av ett lager med bränt trä, troligen en rest av mangårdsbyggnaden, gav resultatet 1410-1440 e.Kr. Detta stämmer bra med det äldsta skriftliga belägget för Smedsarvet, vilket är år 1432.

Referenser

- Boëthius, B. 1942. Grycksbo 1382-1940. Minnesskrift. Falun.
DD *Diplomatarium Dalekarlicum*, urkunder rörande Dalarna samlade och utgivna av C.G. Kröningsvärd 1842-1853. Stockholm.
Lindroth, S. 1955. Gruvbrytning och kopparhantering vid Stora Kopparberget intill 1800-talets början, II. Kopparhanteringen. Uppsala.
Lögdqvist, A. 2005. Arkeologisk schaktövervakning i samband med markarbeten för ledningar samt mindre byggnad för avloppsrening i Bergsgården, raä 172, Stora Kopparbergs socken, Falu kommun. Dalarnas museum dnr 102/05. Stencil.
Pagoldh, M. 1992. Rapport efter dokumentation av skadade lämningar inom raä nr 172, Bergsgården, St Kopparbergs sn, Falun kommun, Kopparbergs län, Dalarna. Dalarnas museum arkeologisk rapport 1992:8. Stencil.
Raattamaa, U & Wijk, C. 1996. Grycksbo från forntid till nutid. Falun.
Ståhl, H. 1960. Ortnamnen i Kopparbergslagen. KVHAA. Stockholm.

Arkiv

Dalarnas museums arkiv: projekt 493.
FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. www.fmis.raa.se
LMV Lantmäteristyrelsens arkiv www.lantmateriet.se Arkivsök: akt U5, U22-1:2, U22-69:1, U22-69:2, 20-SKO-234, 20-SKO-368, 20-SKO-436, 20-SKO-453;
Rikets allmänna kartverks arkiv, Ekonomiska kartan
Arkivcentrum i Dalarna, Stora Enso AB:S arkiv, E-50096

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-5275-09
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2009-07-06
Ekonomiskt kartblad:	13F 5g NO, 13F 5h NV
Socken:	Stora Kopparberg
Fornlämning, RAÄ-nr:	233, 373 och 406
Koordinater, SV (enligt Rikets Koordinatsystem, RT 90,2,5 gon V):	X-6728260 Y-1484620
Höjd (RH 70):	130-150 m.ö.h.
Uppdragsgivare:	Vägverket Väg
Utförandetid:	2009-09-09 – 2009-09-23
Utredningsyta:	0,37 km ²
Undersökt yta:	130 m ²
Tidsåtgång:	35 timmar
Grävmaskinstid:	8 timmar
Vedartsanalys:	Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating
14C-analys:	Ångströmlaboratoriet, Uppsala
DM projektnummer:	1436
DM diarienummer:	110/09
Arkeologisk personal:	Greger Bennström Eva Carlsson
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. En keramikskärva tillvaratagen.

RAÄ 578, Färdväg

Vägbank, ca 120 m l (NNV-SSO) 6 m br och intill 0,5 m h. Uppbyggd av sten och grus. Äldre sträckning av riksvägen. Beväxt med sly. Flack moränmark. Skogsmark, yngre blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning
2009-09-09 GB

RAÄ 579, Odlingslämning

Odlingslämning, rektangulär, ca 62x37 m (NÖ-SV). Bestående av två odlingsytor, inbördes åtskilda av ett murliknande röjningsröse ca 30 m l (NÖ-SV) 4 m br och intill 1 m h. Odlingsytorna avgränsas mot omgivande mark av hak i NV och NO samt av vägbank i SV. I SÖ gränsar odlingsytan till tomtmark. Flack moränmark. Skogsmark, tät blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 580, Brott/täkt

Stenbrott, 10x7 m (NV-SO) bestående av en grop 4x2 m och 0,5 m dj omgiven av skarpkantade stenar, varav vissa med spår av borning. NV-slutning av stenig mindre moränhöjd. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 581, Hägnad

Stengårdsgård, rest av, ca 30 m l (NÖ-SV) 0,3-0,8 m br och 0,2-0,5 m h. Bestående av ett flertal 0,3-1,0 m st stenar på rad. Troligen skadad av infart till hästhage. Svagt SV-sluttande moränmark. Hagmark, beteshage för hästar.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-23 GB

RAÄ 582, Färdväg

Vägbank, 15 m l (NNV-SSO) 6 m br och i VSV intill 1 m h. Uppbyggd av sten och grus. VSV kanten består av 0,2-0,8 m st stenar i kallmur. Äldre sträckning av riksvägen. V-sluttande moränmark. Skogsmark, yngre blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 583, Gårdstomt

Gårdstomt, ca 105x100 m (NÖ-SV), utsträckning enligt lantmäterikarta och provgrävning. Lämningsbestående av kulturlager, främst i SV, och ev. grundstenar vilka framkom vid provgrävning för arkeologisk utredning. Smedsarvets gamla tomt enligt karta från 1690. Jämför RAÄ nr 233:1, vilken troligen är ett senare läge. Relativt flack morän- och sedimentmark. Hagmark,

beteshage för hästar.

Status: Fast fornlämning 2009-09-23 GB

RAÄ 584, Odlingslämning

Odlingsyta, oregelbunden, ca 85x35-65 m (NO-SV). Avgränsad mot omgivande mark av kraftiga diken, 0,4-0,7 m br och 0,4 dj. Stenigt impediment mitt i området. Hjulspår från skogsmaskin i NO kanten. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. SV-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 585, Brott/täkt

Stenbrott? 10x6 m (N-S) bestående av en grop i N 3x3 m och 0,5 m dj samt i S en stentipp 5 m diam och 1 m h bestående av 0,01-0,4 m st skarpkant stenar. SÖ-sluttande blockmoränmark. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 586, Odlingslämning

Odlingsyta, oregelbunden, ca 55x18-30 m (N-S) avgränsad mot omgivande mark av hak i V och terrasskanter i S och Ö samt banvall i N. Något svåravgränsad p.g.a. tät vegetation. Odlingsytan finns med på 1690 års karta och ingår i ett större odlingsområde i vilket även RAÄ-nr 588 och 600 ingår. Flack moränmark invid sjöstrand. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning
2009-09-10 GB

RAÄ 587, Odlingslämning

Odlingsyta, oregelbunden, ca 100x70 m (NO-SV). I SV och SÖ avgränsad mot omgivande mark av röjningsrösen, ställvis murliknande. I NÖ avgränsad av dike och väg och i NV av hak och mindre röjningsrösen. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. Svagt V sluttande stenig moränmark. Skogsmark, gles barrskog med inslag av björk.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 588, Odlingslämning

Odlingsyta, 25x13-25 m (NNV-SSO) avgränsad av svaga hak och ett dike. Odlingsytan tangerar ett större odlingsområde på 1690 års karta, i vilken även RAÄ-nr 586 och 600 ingår. Flack stenig moränmark. Skogsmark, granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning
2009-09-10 GB

RAÄ 589, *Odlingslämning*

Odlingsyta, ca 30x12 m (NNV-SSO). Avgränsad mot omgivande mark av dike 0,6 m br och 0,4 m dj, i ONO är diket något skadat av vägbank. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. Flack stenig moränmark. Skogsmark, gles granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 590, *Färdväg*

Vägbank, ca 80 m l (Ö-V) 5 m br och intill 0,5 m h. Äldre sträckning av riksvägen. S-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, gles blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-10-10 GB

RAÄ 591, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, ca 45x20-40 m (NV-SO). Avgränsad mot omgivande mark av röjningsrösen och intill 0,7 m h terrasskanter i SV, av svaga hak och röjningssten i NV. ISÖ och NÖ något oklar avgränsning. Hjulspår från skogsmaskin rakt över lämningen. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. SV-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, gles granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 592, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, ca 30x25 m (NV-SÖ). Bestående av en flack stenröjd yta utan distinkta avgränsningar. Svåravgränsad p.g.a. tät vegetation. Odlingsytan finns med på 1690 års karta. Flack moränmark. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 593, *Färdväg*

Körväg, ca 330 m l (NNV-SSO) och 2 m br. Synlig som en svag försänkning i omgivande mark. I SSÖ bestående av en uppbyggd vägbank intill 0,5 m h. Ställvis sönderkörd av skogsmaskin. Hör troligen samman med odlingslämningarna i närområdet. V-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 594, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, 30x20 m (NV-SÖ). Avgränsad mot omgivande mark av hak i NV och SV samt vägbank i NÖ. I SÖ gränsar odlingsytan mot tomtmark. Odlingsytan är delvis öppen. Flack moränmark. Igenväxande odlingsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-10-10 GB

RAÄ 595, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, ca 60x15-55 m (Ö-V). Avgränsad mot omgivande mark av diken/hak samt i V av vägbank. Slybeväxt. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. Svagt V-sluttande moränmark. Odlingsytan är delvis öppen.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 596, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, ca 40x8-15 m (NV-SO). Avgränsad mot omgivande mark av ett svagt hak i NO och vägbank i SV. Svåravgränsad p.g.a. tät vegetation. Lämningen tangerar en odlingsyta på 1690 års karta. Flack sank moränmark. Skogsmark, tät blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 597, *Färdväg*

Vägbank, 100 m l (NNV-SSÖ) 5-6 m br och intill 1,5 m h, med gångstig i mitten. Uppbyggd av grus och sten. Går över stenvalvsbron RAÄ-nr 406. Äldre sträckning av riksvägen. Moränbunden bäckravin. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 598, *Odlingslämning*

Odlingsyta, ca 40x20 m (Ö-V). Avgränsad mot omgivande mark av intill 1 m h terrasskant i V, samt av hak i S och Ö. Något diffus avgränsning i N. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. V-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, lövskog med inslag av gran.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 599, *Odlingslämning*

Odlingsyta, oregelbunden, ca 70x20-55 m (NV-SÖ). Avgränsad mot omgivande mark av dike, hak, röjningsrösen och röjningssten. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. SV-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, gles granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 600, *Odlingslämning*

Odlingslämning, oregelbunden, 80x15-30 m (NV-SÖ). Bestående av 5 odlingsytor inbördes åtskilda av diken. Avgränsad mot omgivande mark av stora maskingrävda diken, samt enstaka röjningsrösen i N. S delen av odlingsytan finns upptagen som en del av ett större odlingsområde på 1690 års karta, i vilket även RAÄ-nr 586 och 588 ingår. Flack något sank moränmark.

Skogsmark, granskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 601, Odlingslämning

Odlingsyta, ca 55x5-20 m (NV-SO). I SV avgränsad mot omgivande mark av vägbank, i övrigt av oregelbundet dike/bäck. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. Flack stenig sank moränmark. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-09 GB

RAÄ 602, Färdväg

Vägbank, bågformad, ca 330 m l (VNV-OSO) 5 m br och intill 1 m h, uppbyggd av grus. Ställvis kantad av röjningssten. Äldre sträckning av riksvägen. Flack stenig moränmark. Skogsmark, blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 603, Odlingslämning

Odlingsyta, oregelbunden, 45x15-30 m (NO-SV). Bestående av 2 odlingsytor åtskilda av stort dike 1,5 m br och intill 1 m dj. Avgränsade mot omgivande mark av diken och hak samt enstaka mindre röjningsrösen. Något svåravgränsad i NV p.g.a. tät vegetation. Odlingsytan finns med på 1891 års storskifteskarta. Ytterligare odlingsytor finns NO om det här registrerade området. Flackt parti i SV-sluttande stenig moränmark. Skogsmark, gran- och blandskog.

Status: Övrig kulturhistorisk lämning 2009-09-10 GB

RAÄ 604 Kalkkälla

Kalkkälla? 3x2 m (Ö-V) och minst 2,5 m dj. Med brädklädda sidor, liggande brädor på långsidorna och Ö kortsidan, stående i V. Ligger i anslutning till odlingsytan RAÄ 601. Beväxt med lövsly och gran. Mycket sank flack moränmark. Skogsmark, blandskog.

Status: Bevakningsobjekt 2009-09-09 GB

- 1
2,5x1,6 m (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med inslag av tegelfragment och enstaka slaggbitar. Därunder var ett 0,1 m tjockt jordlager med kol- och tegelfragment. I botten var ljus lera/mjåla.
- 2
2x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager, därunder 0,1 m tjockt jordlager med kol- och tegelfragment. I botten var ljus lera/mjåla.
- 3
10x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,2 m tjockt matjordslager, därunder ett kulturlager med sten, kopparslagg, kol/sot och enstaka keramik. I NNÖ hörnet av schaktet var en flat sten, 0,6 m stor, med en nedgrävning och mindre stenar runt omkring. Mitt på schaktets ÖNÖ kant var en 0,7 m stor sten med nedgrävning och mindre stenar runt omkring. 1 m SSÖ om denna sten och 3,3 m NNV om ÖSÖ hörnet var två större stenar. Intill den ena stenen var ett lager med bränt trä, varifrån kolprov togs. I ÖSÖ hörnet grävdes en mindre provgrop, i vilken kunde konstateras att kulturlagret var minst 0,6 m djupt. Ej grävt ned till naturlig mark.
- 4
3,5x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med inslag av tegel. Tvärs över mitten av schaktet var en mur/grund? bestående av 0,2-0,3 m stora stenar. SSÖ därom var en mörkfärgning/nedgrävning 1x0,5 m (NNV-SSÖ) vilken fortsatte under torven. I botten var gulbrun morän.
- 5
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,35 m tjockt matjordslager med enstaka 0,3 m stora och flera mindre stenar mot botten av schaktet. I botten var ljus lera/mjåla.
- 6
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,4 m tjockt matjordslager ned till ljus lera/mjåla i botten.
- 7
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,35 m tjockt matjordslager ned till ljus lera/mjåla i botten.
- 8
2,5x2 m (NO-SV). I matjorden var flera 0,3-0,4 m stora stenar. Ej grävt ned till naturlig mark.
- 9
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager ner till gulbrun stenig morän i botten.
- 10
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager ner till gulbrun morän i botten.
- 11
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med enstaka tegelfragment ner till ljus lera/mjåla i botten.
- 12
2,5x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla i botten. I NV änden av schaktet var en minst 1,5 m lång sten och i mitten av schaktet var en ca 0,3 m stor sten.
- 13
2,5x1,6 m (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med enstaka 0,25 m stora stenar. I botten var gulbrun morän.
- 14
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,45 m tjockt matjordslager. Nära botten var ett tunt brunaktigt lager samt enstaka tegelfragment. I botten var ljus lera/mjåla.
- 15
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager ned till ljus lera/mjåla i botten. I botten av schaktet var två 0,3-0,4 m stora stenar.
- 16
2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka tegelfragment och 0,1 m stora stenar. I botten var ljus lera/mjåla.
- 17
2,5x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka 0,2 m stora stenar i botten. I botten var ljus lera/mjåla.
- 18
2x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,2 m tjockt matjordslager ned till ljus lera/mjåla i botten.
- 19
2x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka porslins- och tegelfragment. I botten var ljus lera/mjåla.

20

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka tegelfragment ner till ljus lera/mjåla i botten.

21

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,2 m tjockt matjordslager med fyra 0,2-0,3 m stor stenar i botten. I botten var gulbrun morån.

22

2x1,6 m (VNV-ÖSÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med enstaka porslinsfragment och en 0,3 m stor sten i botten. I botten var ljus lera/mjåla.

23

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla.

24

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla.

25

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,2 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla.

26

2,5x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka tegelfragment ner till ljus lera/mjåla. I mitten av schaktet var en rund mörkfårgning.

27

2,5x1,6 (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med enstaka tegel- och porslinsfragment mot botten. Nårmast botten var ett tunt brunaktigt jordlager samt en ca 0,25 m stor sten i SV kanten av schaktet. I botten var ljus lera/mjåla.

28

2,5x1,6 m (NV-SÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager. Därunder ett 0,05-0,1 m tjockt lager med spridda ben, tegel och kol/sot. Sedan ett 0,15 m tjockt brunaktigt jordlager ner till ljus lera/mjåla i botten.

29

2x1,6 m (NV-SÖ) med 0,3 m tjockt matjordslager med enstaka fajans- och slaggfragment samt en spik. I botten var ljus lera/mjåla.

30

2x1,6 m (NNV-SSÖ) med 0,25 m tjockt matjordslager med enstaka tegelfragment och en 0,25 m stor sten i schaktets SSÖ kant. I botten var ljus lera/mjåla.

31

2x1,6 m (NO-SV) med 0,2 m tjockt matjordslager ner till gulbrun morån.

32

2x1,6 m (VNV-OSO) med 0,2 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla.

33

2x1,6 m (VNV-ÖSÖ) med 0,2 m tjockt matjordslager ner till ljus lera/mjåla.

Teckenförklaring

	bebyggelse
	byggnader
	äng
	hage
	skog
	kryddgård
	linda
	åker
	markslagsgräns
	hägnad
	väg
	gräns
	UO

Besöksadress: Stigaregatan 2-4, tfn: 023-76 55 00
Postadress: Box 22, 791 21 Falun
www.dalarnasmuseum.se